KURTUVĖNŲ DVARO SODYBA IR PARKAS

Birutė SALATKIENĖ

Kurtuvėnų (Šiaulių r.) dvaras istoriniuose šaltiniuose minimas nuo 1498 m., kai dvaro savininkas Mikalojus Jaugėlavičius Kurtuvėnų bažnyčiai padovanojo kaimą su 6 gyventojais. Dvaras išsilaikė daugiau kaip 500 metų. Jo istoriją tyrinėjo istorikė Jūratė Valužytė. 1940 m. tarybų valdžia dvarą nacionalizavo. Tarybiniais metais dvaro teritorija priklausė kolūkiui. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę čia buvo Kurtuvėnų žemės ūkio bendrovė. 1993 m. balandžio 27 d. centrinė Kurtuvėnų dvaro sodybos dalis buvo priskirta 1992 m. įsikūrusiam Kurtuvėnų regioniniam parkui, priklausančiam Šiaulių miškų urėdijai. Kurtuvėnų dvaras daug šimtmečių buvo regiono ekonominis ir kultūrinis centras, todėl neatsitiktinai jo sodyba buvo pasirinkta regioninio parko centru, siekiant ne tik neleisti sunykti paskutiniams jos elementams, bet pamažu pradėti jos rekonstrukciją.

Paskutinis dvaro rūmų pastatas, statytas XIX a. pabaigoje dvarininkų Pliaterių, buvo sudegintas Pirmojo pasaulinio karo metais. Po gaisro jis nebuvo atstatytas ir gyvenamas, bet išstovėjo iki 1957 m., kai jį išardė vietiniai gyventojai, iš jo plytų buvo pastatyti keli miestelio namai. Dvaro oficina – tarnų namas ir ūkiniai pastatai išsilaikė geriau. Oficina kurį laiką po Antrojo pasaulinio karo dar buvo gyvenama, vėliau prie jos buvo pastatytas priestatas, išgriautos vidinės pertvaros ir įrengti kultūros namai. Apie 1984 m. jie sudegė.

Kurtuvėnų regioninis parkas nutarė atstatyti dvaro oficiną tokią, kokia ji buvo, ir įkurti čia savo administraciją. Prieš rekonstrukciją buvo atlikti istoriniai dvaro (J. Valužytė) ir archeologiniai oficinos tyrimai (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 204–208). 1995 m. kovo mėn. šurfuoti oficinos pamatai, o rudenį ištirtas oficinos pastato vidus. Šių tyrinėjimų metu buvo aptiktas dvaro sodybos kultūrinis sluoksnis. Po oficinos pamatais rasta atliekų duobė, užkonservuota XIX a. pabaigoje, kurioje buvo daugiau kaip 1000 radinių iš XVI–XIX a.

1998 m. oficinos rekonstrukciją buvo numatyta baigti. Reikėjo nutiesti elektros ir telefono kabelius, įrengti kanalizaciją, pagal architektės R. Smilgevičiūtės projektą sutvarkyti oficinos paradinės, V dalies ir kiemo aplinką. Archeologiniai tyrimai buvo atlikti būsimų žemės darbų vietose (žr. *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 375–382).

2000 m. buvo tiesiamas telefono kabelis iš sodybos Parko gatvėje 4 iki jau esančio kabelio. Prieš žemės darbus buvo ištirta minėta trasa. Ji buvo į R nuo oficinos, kalvelės šlaite, tarp reprezentacinės ir ūkinės dvaro sodybos dalių.

Kurtuvėnų dvaro sodybos tyrinėjimų medžiaga yra publikuota (B. Salatkienė, Kurtuvėnai – piliakalnis, dvaras, miestelis, *Kurtuva. Kurtuvėnų regioninio parko metraštis,* Šiauliai, 1998, t. 2, p. 15–22; B. Salatkienė, Kurtuvėnų dvaro sodybos tyrinėjimai, *Kurtuva. Kurtuvėnų regioninio parko metraštis, 1999,* Šiauliai, 2000, p. 85–105).

Visus archeologinius tyrimus inicijavo Kurtuvėnų regioninio parko direkcija, nuosekliai ir kryptingai rekonstruojanti dvaro sodybos funkcijas ir palaipsniui atstatanti čia buvusius statinius. Kurtuvėnų regioninis parkas jau tapo Kurtuvėnų apylinkių ekonominiu ir visuomeniniu centru, jame atkurtas žir-

gynas, plečiama kultūrinė veikla. 2005 m. parengtas dvaro parko ir parterio rekonstrukcijos projektas. Iš istorinių tyrimų buvo žinoma, kad parkas dvare įkurtas XVIII a. pabaigoje, kai dvarą valdė Nagurskiai, manoma, kad pagal Bolmano projektą. XIX a., Pliaterių valdymo laikais, parkas buvo pertvarkytas. Yra išlikęs to laikotarpio dvaro sodybos planas, kuriame užfiksuota ir parko struktūra, kurios buvo numatoma laikytis rekonstruojant dvarą.

2005 m. Kurtuvėnų dvaro sodybos tyrinėjimų pagrindinis tikslas buvo lokalizuoti Pliaterių laikų parko ir parterio struktūros elementus – takus, klombas, statinius – bei atidengti sodininko namo pamatus. Tyrinėjimai vyko trimis etapais – parke, parteryje ir sodininko namo vietoje. Parke buvo iškasta 17 perkasų, parteryje – 12, sodininko namo vietoje viena. Iš viso ištirta 30 perkasų, ištirtas 352 m^2 plotas: 184 m^2 parke, 122 m^2 parteryje ir 46 m^2 sodininko namo vietoje.

Pagrindiniai tyrimų duomenys išdėstyti 1 lentelėje.

Parkas. Kurtuvėnų dvaro parkas buvo tvarkomas ir prižiūrimas iki Pirmojo pasaulinio karo. Po karo Pliateriai nebuvo pajėgūs atstatyti sudegusių rūmų ir tvarkyti parko. Jis pamažu laukėjo, jame priaugo medžių, krūmų ir žolės, užaugo takai. Tik parko kalvelės viršūnėje buvo žaidimų aikštelė be jokios įrangos. Tarybiniais metais parko teritorija buvo negailestingai niokojama. Parko R dalyje nuo oficinos link tvenkinio buvo išraustas 10 m pločio ir 2 m gylio griovys. Ties buvusių rūmų Š fasadu buvo privežta grunto ir smarkiai paaukštintas žemės paviršius, todėl nebuvo galima pasekti tikslesnės įėjimo į parką vietos. Parko kalvelės

1 lentelė. Radiniai perkasose
Table 1. Finds in the plots

Nr.	Plotas m^2	Takai	Kultūrinis sluoksnis	Radiniai
Parkas				
1P	10			
2P	12,5		*	9
3P	5		*	10
4P	5		*	15
5P	24,5	*	*	290
6P	10		*	3
7P	10		*	2
8P	10			
9P	5	*		
10P	14	*		14
11P	18			510
12P	20			5
13P	18	*		
14P	5	*		
15P	5	*		
16P	6	*		
17P	6	*		
Parteris				
18P	12	*		49
19P	18	*		25
20P	9			13
21P	10	*		
22P	14	*		
23P	7	*		
24P	5			
25P	8	*		6
26P	4	*		14
27P	10	*		
28P	10	*		
29P	15	*		18
Sodininko namas				
30P	46			156
Iš viso radinių				1139

ŠV šlaitas nukastas imant smėlį, ir taip pažeistas ankstesnis reljefas. Kalvelės viršūnė buvo lyginama buldozeriu įrengiant šokių aikštelę, todėl ten iš parko struktūros nieko neišliko. Dabar ten žolė auga tiesiai ant buvusio įžemio – geltono minkšto smėlio. Visa tai labai apsunkino tyrimus.

Parke buvo iškasta 17 perkasų, ištirtas bendras 184 m^2 plotas. Iš jų aštuoniose (5, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17) buvo aptikti žvyruoti takai. Iš 1886 m. plano žinoma, kad parko takai buvo sujungti į vieningą sistemą, sudarė tarsi vieną taką, todėl parko perkasose jie taip pat nebuvo numeruojami. Takai rasti po 20–40 cm storio parkožemio sluoksniu, įžemio – geltono ar rusvai gelsvo minkšto smėlio – paviršiuje. Visi takai buvo žvyruoti, jiems nutiesti buvo iškasti gana gilūs, iki 30 cm gylio (perkasa 5), arba seklūs, 10–15 cm gylio (perkasos 13, 17), grioveliai. Žvyro storis įvairus – nuo 15 (perkasa 17) iki 35 cm (perkasa 14), tačiau toks takų žvyro sluoksnio storio skirtumas greičiau yra ne takų įrangos, o kai kurių iš jų suardymo pasekmė. Pavyzdys gali būti perkasų 16 ir 17, buvusių parko kalvelės pakraštyje, vieta, kur žemės paviršius pažeistas, kasinėtas, stumdytas, todėl ir takai išlikę prastai. Tas pats pasakytina apie takų plotį. Perkasoje 13 vidurinysis takas buvo labai suardytas, todėl jo plotis (70 cm) negali būti laikomas tikru. Kitur takai buvo 3–5 m pločio. Perkasose 5 ir 13 (V takas) takai buvo perkasti ne skersai, o įstrižai, posūkyje, todėl jų plotis perkasoje didesnis nei tikrasis. Perkasos 14 ir 15 buvo iškastos vietoje, kur būta takų išsišakojimo, tarsi aikštelių ties įėjimu į parką nuo rūmų Š fasado, pažymėtų plane, todėl visą jų plotą užėmė žvyro sluoksnis.

Taigi parke buvo nutiesti tik žvyruoti takai, nerasta nei akmenimis grįstų, nei kokios kitokios jų dangos. Neaptikta ir kokio nors jų kraštų sutvirtinimo. Visų takų žvyro spalva buvo panaši – pilkšvai gelsva, o stambumas skyrėsi. Dažniausiai tai buvo vidutinio stambumo žvyras, kiek stambesnis užfiksuotas perkasos 13 R ir viduriniame take. Geologas Vidmantas Vaitiekūnas, tyręs parko kalvelę, padarė išvadą, kad parke gamtinio žvyro nėra, todėl visais atvejais jis turėjo būti čia atneštas.

Visų takų, pažymėtų 1886 m. plane, tyrinėjimų metu lokalizuoti nepavyko. Visgi iš takų fragmentų išsidėstymo galima padaryti tam tikras išvadas ir apytikriai lokalizuoti (tikėtina, Pliaterių laikų) takus.

Ties įėjimu į parką nuo rūmų pusės buvo takų išsišakojimas, sudaręs tarsi aikštelę parko kalvelės PR pašlaitėje. V takas ėjo kalvelės ŠV šlaitu ir jo ŠV pusėje sukosi į ŠR pusę. R takas buvo nutiestas tiesiai per kalvelės viršūnę, kur vėl šakojosi. Vidurinė šaka ėjo per kalvelės viršūnę ir jos ŠR šlaitu leidosi link parko tvoros, sukosi į ŠV pusę, o R šaka apsuko klombą parko kalvelės PR pakraštyje.

Parke nebuvo aptikta jokių statinių pėdsakų.

Parteris. Svarbiausias parterio tyrimo uždavinys buvo lokalizuoti vadinamąjį parterio ratą – apskritą taką, iš V, P ir R juosusį apskritą (ar kiek ovalią) veją. Įvažiavimas į parterio ratą, kaip buvo žinoma iš plano, ėjo pro rūmų PV kampą. Rato P pusėje į jį buvo įvažiavimas nuo svirno PR kampo. Parterio rato takas, kitaip nei parko, buvo išlaikytas ir prižiūrimas iki pat 1941 m., pirmosios tarybinės okupacijos ir S. Pliaterio suėmimo. Tik tarybiniu laikotarpiu įstrižai parterį buvo nutiestas asfaltuotas kelias, šalia jo iš ŠR pusės – vandentiekio trasa. Kelio sankasa buvo formuojama iš aplinkinio grunto, pats kelias buvo apsodintas gyvatvore, pasodinta medžių ir abiejose jo pusėse. Taip buvo suardytas buvęs reljefas ir

neatpažįstamai pasikeitė parterio vaizdas.

Parteryje buvo iškasta 12 perkasų, ištirtas bendras 122 m² plotas (1 lentelė). Jose visose, išskyrus perkasą 24, buvusią vandentiekio trasoje, buvo aptikti parterio rato fragmentai.

Parterio tako fragmentai aptikti negiliai, 10–25 cm gylyje. Perkasose 19, 21, 25 takas buvo išlikęs gerai, o perkasose 23, 27, 28 ir 29 jis labai sunykęs, likusi tik pati apatinė jo dalis, susimaišiusi su aplinkine žeme. Tiksliausiai tako plotį pavyko nustatyti perkasose (21 ir 25), kurios takus kirto skersai, o ne posūkiuose, kaip kad perkasose 19 ir 29. Parterio rato plotis buvo 3,5–3,8 m. Parterio rato žvyro sluoksnio storis nustatytas pagal perkasas 19, 21, 26, kur jis geriausiai išlikęs. Žvyro sluoksnio storis siekė 10–15 cm. Pažymėtina, kad parterio ratas buvo supiltas ne ant įžemio, kaip parko takai, o ant maišyto sluoksnio, kuris čia, reprezentacinėje zonoje, kaupėsi nuo dvaro sodybos įkūrimo.

Taigi galima daryti išvadą, kad Pliaterių laikų parterio rato plotis buvo 3,5–3,8 m. Rato forma nebuvo taisyklinga, o tarsi lašas, „krintantis" nuo rūmų PV kampo „ant svirno", beveik tiksliai iš Š į P. Jo vidinis skersmuo – 50 m.

Buvo lokalizuotas takelis, nutiestas pro rūmų V fasado portiką. Yra išlikę žinių ir fotografijų, iš kurių žinoma, kad jis suko pro rūmų PV kampą ir vedė prie terasos laiptų. Šis takelis buvo 70 cm pločio ir aptiktas už 1,3 m į V pusę nuo portiko.

Parteryje buvo rasta ir senesnės parterio struktūros fragmentų. Perkasoje 18, priešais rūmų V fasadą, rastas storas (30 cm storio) žvyro sluoksnis, kuris gali būti Nagurskių laikų (XVIII a. I pusės) parteris. Senesnių, giliau buvusių takų fragmentai aptikti ir perkasose 26 ir 27. Senesniųjų takų kryptis sutampa su vėlesniųjų.

Tikėtina, kad vadinamojo „pono kelio" V pakraštyje surasti akmeniniai pamatai, surišti kalkių skiediniu, yra pastato, pažymėto 1828 m. plane, regioninio parko darbuotojų įvardijamo kaip galima oficina.

Sodininko namas. Sodininko namo tyrimų tikslas buvo atidengti pamatus, nustatyti jų matmenis, surasti vidinių pertvarų vietas. Sodininko namas, kaip manoma, buvo pastatytas XIX a. ir išstovėjo iki 1944 m. Tai buvo medinis keturkampio plano pastatas. Yra išlikę keletas jo fotografijų, tačiau jose nematyti pamatų. Karo metu 1944 m. namas sudegė. Jo vieta buvo apleista, po gaisro niekada netvarkyta. Griuvėsiai apaugo žole, medžiais, ir namo vietoje liko nedidelis kauburys.

Pastato vietoje buvo iškasta 46 m² ploto perkasa 30, kuri apėmė visą pamatų perimetrą ir vidinių pertvarų pamatus. Buvo nustatyta, kad namo ilgis – 14 m, plotis – 8 m. Surastos dvi vidinės pertvaros. Viena jų buvo už 3,1 m, kita už 5,7 m nuo P pamato. ŠR pamato plotis – 80 cm, kitų – 60 cm, vidinių pertvarų – 40 cm. Pamatų gylis – 90 cm. Jie sudėti iš įvairaus dydžio akmenų, tarp stambesnių sudedant smulkesnius, ir surištas kalkių skiediniu. Didžiausias buvo kertinis PR kampo akmuo – 1,1x0,85x0,3 m dydžio. 70x60x40 cm dydžio akmuo gulėjo PV kertėje, o kitose vietose stambūs akmenys (80x70, 100x70 cm ir panašaus dydžio) derinti su vidutiniais (40x50 cm dydžio) ir smulkiais (20x20 cm) akmenimis.

Namo PV pusėje surastos iš raudonų plytų sumūryto kamino liekanos, sugriuvusios į 2 m aukščio krūvą. PV pamate, prie kamino liekanų rasta plytų mūro.

Sodininko namo fasadinė pusė buvo atsukta į ŠR pusę, kur buvo laukujės durys. Nuotraukoje matyti, kad namas neturėjo jokio priebučio, tad jo liekanų ir nebuvo aptikta.

Radiniai. 2005 m. Kurtuvėnų dvaro sodybos tyrimų metu kartu su masine medžiaga buvo rasti 1096 radiniai (1, 2 lentelės).

Visus 2005 m. Kurtuvėnų dvaro radinius galima suskirstyti į dvi grupes. Viena radinių grupė – statybinės medžiagos ir priemonės bei namo įrangos objektai: plytos ir jų fragmentai, čerpės, kalkių skiedinys, langų stiklas, langų rėmų apkalai bei vyriai, vinys, kokliai. Antroji grupė – tai buities daiktai ir jų fragmentai: puodų, lėkščių, dubenų, taurių, butelių ir kitų indų šukės. Be to, rasta gyvulių kaulų, šovinių gilzių, pasagų, dviračio grandinė, dildė.

Statybinės medžiagos. Plytos buvo dviejų standartų. Didelių, 30x15,5x7,5 cm, plytų fragmentų rasta perkasoje 29, rūmų griuvenų krūvoje. Kaip buvo nustatyta 1998 m. tyrimais, tai XVIII a. pabaigoje vietoje gamintos plytos, naudotos bažnyčios statybai ir dvaro trobesiams. Perkasoje 19, ant parterio tako, bei perkasoje 30, sodininko namo vietoje, rastos plytos buvo mažesnės, 27x13x6,5 cm dydžio. Tokios plytos buvo gaminamos Pliaterių laikų dvaro plytinėje.

Čerpės, kurių fragmentų rasta rūmų griuvenose perkasose 18 ir 29 bei sodininko namo vietoje perkasoje 30, buvo vieno tipo. Tai olandiškos S raidės formos skerspjūvio čerpės, žinomos Lietuvoje nuo XVII a.

Langų stiklo fragmentai skyrėsi storiu ir patinos spalva. Ploniausias 2 mm stiklas apsitraukęs stora tamsiai žalia patina. Tai yra seniausias Kurtuvėnų sodybos stiklas, o pirmosios žinios apie jį siekia 1597 m., kai dvaro inventoriuje paminimi įstiklinti langai. Tokio stiklo rasta perkasose 18 ir 30, t. y. rūmų griuvenose ir sodininko namo vietoje. Kiek storesnio, 4 mm storio stiklo su veidrodine patina rasta tose pat vietose. Tai XIX a. pabaigos Pliaterių laikų stiklas.

Perkasoje 18 rasta kaltinė vinis, o 30 –

2 lentelė. Suvestinė radinių ir masinės medžiagos lentelė
Table 2. Common table of finds

Tipas	Radiniai	Perkasos									
Kokliai	Potipis	2	3	4	5	6	7	10	11	12	18
	Puodyniniai	9	9	13	155	3		6	432	5	
	Plokšt. plokštės										11
	Plokšt. kakleliai	1									
Keramika	Karniziniai										
	Storasienė				128		2	4	31		1
	Plonasienė										1
	Glazūruota			1	1			1			8
	Fajansas										1
	Porcelianas										1
	Akmens masė										
	Kaulai				3				2		2
	Plytos			1	2			3	45		5
	Čerpės										8
	Stiklas				1						10
	Geležiniai dirbiniai										1
	Kiti										
	Iš viso	10	9	15	290	3	2	14	510	5	49

fabrikinės gamybos vinis. Geležinių langų apkalų ir vyrių fragmentų rasta tik prie sodininko namo. Visi šie radiniai priskirtini XIX a. pabaigai – XX a. pradžiai.

Kokliai sudaro pačią gausiausią 2005 m. aptiktų radinių grupę (2 lentelė). Jų rasti 647 fragmentai. Tai buvo puodyniniai, plokštiniai ir karniziniai kokliai. Daugiausia rasta puodyninių koklių – 635 vienetai. Žiestieji kokliai skirstomi į puodyninius ir dubeninius, priklausomai nuo jų aukščio ir angos pločio santykio. Kurtuvėnuose 2005 m. nerasta nė vieno sveiko žiesto koklio, dėl to minėtos tipologijos apskaitoje pritaikyti nepavyko, ir visi jie vadinami puodyniniais. Po keletą jų šukelių mėtėsi beveik visų parko perkasų parkožemyje (perkasos 2, 3, 6, 10, 12), tačiau daugiausia rasta dviejose atliekų sankaupose. Tų sankaupų atliekų duobėmis ar šiukšlynais pavadinti negalima, nes tai ne ilgalaikės duobės, o vienkartinės, geriausiu atveju porą kartų naudotos vietos puodų bei koklių duženoms išmesti. Perkasoje 5 jų buvo 155, o 11 – 432 vienetai. Nerasta nė vieno sveiko koklio, tik didesnės ar mažesnės duženos, daugiausia šonai. Perkasoje 5 rasti 3 kokliai nudužusiais krašteliais, bet visai sveikais dugnais. Tarp perkasos 11 puodyninių koklių buvo daug sudegusių, susilydžiusių, deformuotų. Tai gamybos brokas. Šie radiniai patvirtina 1998 m. padarytą išvadą, kad dvare yra buvusi puodyninių koklių degimo krosnis.

Kaip ir ankstesniais, taip ir 2005 m. Kurtuvėnuose rasta dviejų tipų puodyninių koklių – keturkampe ir kryžmine anga. Tarp krašteliu fragmentų esama abiejų tipų radinių – tiesių, statmenų krašteliu koklių keturkampe anga ir išlenktų lankeliu – koklių kryžmine anga. Rastos dvi puodyninių koklių šonų šukės su įspaustu stilizuotu augaliniu ornamentu. Koklis su tinkliniu štampu Kurtuvėnuose buvo rastas anksčiau.

Archajiškiausiais laikomi puodyniniai kokliai su kryžmine anga, datuojami XV a., nuo XVI a. vidurio juos pakeitė dubeniniai. Taigi parke surasti išmestieji kokliai liudija, kad XV a. pabaigoje – XVI a. pirmoje pusėje Kurtuvėnų dvare buvo gaminami puodyniniai kokliai ir iš jų statomos krosnys. Perkasose 5 ir 11 rastos puodyninių koklių duženos galėjo būti išmestos XV–XVI a., pradinėje dvaro sodybos kūrimo stadijoje.

Plokštinių koklių rasta nedaug – tik 19 nuolaužų. Iš jų 12 plokštės ir 7 kaklelio fragmentai. Vienas jų rastas perkasoje 3, parke, daugiausia rūmų griuvenose perkasoje 18 ir vienas perkasoje 19. Tarp plokščių nuolaužų buvo 2 neglazūruoti fragmentai lygiu paviršiumi. 4 fragmentai, puošti reljefiniu augaliniu ornamentu ir dengti žalia glazūra, priskirtini renesansinių koklių, naudotų iki XVII a. vidurio, tipui, o kiti, taip pat reljefiniai ir dengti įvairių spalvų glazūra, yra vėlesni.

19	20	25	26	29	30	Iš viso
		2		1		635
1					2	14
1				1	3	6
			1		2	3
	3	3			1	173
	1	1		2	4	9
	2		11	6	8	38
						1
				1		2
					1	1
	3		2		1	13
24						80
				4	2	14
	2			4	113	130
					19	20
	1				2	3
26	12	6	14	19	158	1142

Perkasoje 19 rastasis koklis, pagamintas Zubovų Aleksandrijos plytinėje (XIX a. II pusėje), prastai išlikęs, tačiau ankstesniais metais rasti tokie patys kokliai buvo glazūruoti baltai.

Tik vienas karnizinis koklis buvo rastas perkasoje 26. Tai siauros pusapvalės juostelės pusė. Tokių pat radinių rasta ir 1998 m. tarp rūmų ir oficinos.

Išskirtinas mažas koklio gabaliukas, rastas perkasoje 5 tarp puodyninių koklių ir redukcinio degimo keramikos. Tai keturkampės plokštelės gabalėlis su iškiliu spindulių (?) raštu. Jis padarytas iš tamsios molio masės, redukcinio degimo. Radinių sąraše jis priskirtas prie karnizinių koklių, gali būti karūnėlė.

Buities daiktai. Didžiausią buities daiktų grupę sudaro molinių žiestų puodų šukės. Iš viso rastos 224 šukės. Tai daugiausia šonų fragmentai, tačiau nemaža kraštelių ir dugnų. Kaip matyti lentelėje, rasta storasienių redukcinio ir oksidacinio degimo, plonų rusvų puodų, glazūruotų, fajansinių ir porcelianinių indų šukių.

Daugiausia (173 vienetai) rasta storasienės tamsios redukcinio degimo keramikos. Kaip ir puodyninių koklių, tokių šukių rasta perkasose 5 ir 11, o kitose po vieną kitą šukelę. Perkasoje 5 išmestos šukės buvo labai didelės, gerai išsilaikiusios, be to, jos čia sudarė didžiausią radinių grupę. Tai didelės puodynės pūstais šonais, didelėmis angomis, atlenktais kakleliais. Tokių puodų šukės buvo išmestos ir gulėjo pramaišiui su puodyniniais kokliais, todėl datuojamos XV a. pabaiga – XVI a.

Vieną puodo kaklelio šukę, rastą perkasoje 5, galima priskirti gotikinei juodajai keramikai gludintu paviršiumi, taip pat datuojamai XV a. antrąja puse.

Oksidacinio degimo storasienių šukių rasta tik keletas. Rūmų aplinkoje perkasose 18, 25, 26 ir 29 rasta glazūruotų indų šukių. Tai puodai, dubenys, lėkštės, puodeliai. Tarp glazūruotų šukių mažai ornamentuotų. Viena jų puošta banguota linija, dar viena – reljefiniu tinkliniu raštu, o kitos visai neornamentuotos.

Vienintelė fajansinio indelio, puošto augaliniu ornamentu, šukė taip pat rasta prie rūmų, perkasoje 18. Fajansas (majolika) Lietuvoje žinomas nuo XVII a.

Iš buities daiktų dar reikėtų paminėti įvairių stiklinių butelių šukes. Tarp jų buvo rankų darbo tamsaus stiklo butelių šukių, apsitraukusių patina, todėl skirtinų XVII–XVIII a., tačiau rasta ir skaidraus stiklo įvairaus dydžio buteliukų iš XIX–XX a.

Baigiant tenka pažymėti, kad 2005 m. radiniai panašūs į ankstesnių tyrinėjimų radinius tipologijos ir chronologijos požiūriu. Seniausiais radiniais laikytini puodyniniai kokliai kryžmine anga ir redukcinio degimo storasienė keramika, datuojami XV a. pabaiga – XVI a. pradžia. Vėlyviausi yra sodininko namo aplinkos radiniai (dviračio grandinė). Todėl 2005 m. radiniai telpa į ankstesnių tyrinėjimų nustatytas Kurtuvėnų dvaro sodybos chronologines ribas – XV–XX a.

KURTUVĖNAI MANOR SITE AND THE PARK

Investigations of the Kurtuvėnai manor site of 2005 aimed to establish structural elements of the park and the parterre of the Platter family period (paths, flower beds and buildings) and to uncover the gardener's house foundation. In total, 352 m^2 were investigated: 184 m^2 in the park, 122 m^2 in the parterre and 46 m^2 at the location of the gardener's house.

In the park gravelled paths were found. It was established, that in the Platter family period (the 19th century) the width of the gravelled circle of the parterre was 3.5 to 3.8 m. Dimensions of the gardener's house were 14x8 m, its foundation was 0.8 m wide and 0.9 m deep.

During the investigation 1096 finds were collected (see table 1 and 2). These were bricks and their fragments, roof tiles, mortar, glass, frame fittings and hinges of the windows, nails, stove-tiles, shards of pots, plates, bowls, cups, bottles and other vessels, animal bones, cartridge cases, horseshoes, a bicycle chain and a rasp. Stove-tiles were the most numerous finds: 647 fragments were discovered. Among them vessel-shaped stove-tiles dominated: 635 fragments were collected. The finds dated to the 15th – 20th century.

SUDOTOS DVARVIETĖ

Vidas SEMĖNAS

2005 m. vykdyti archeologiniai tyrinėjimai Sudotos kaime (Švenčionių r.), privačiame sklype, Sudotos ežero ŠV pakrantėje. Projektuojamoje pastatų vietoje (kelio Švenčionėliai–Sariai P pusėje) archeologinių paminklų nėra, tačiau į Š nuo kelio Švenčionėliai–Sariai, geležinkelio Turmantas–Vilnius Š pusėje yra Sudotos pilkapynas.

Sklypo ŠV pakraštyje prieš archeologinius žvalgomuosius tyrinėjimus išsiskyrė kalniukas, išoriškai panašus į pilkapio sampilą. Pasirinkti tyrinėjimai perkasomis, nes nenorėta sunaikinti galimo pilkapio sampilo, akmenų vainiko ar griovių. Iš viso ištirtas 64,5 m^2 plotas.

Tyrimų metu aptikta buvusios sodybvietės, priklausiusios dvarui, pamatų liekanos, nustatytos molinių krosnių liekanos. Aptikta žiestos glazūruotos ir neglazūruotos keramikos šukių, plokščių koklių ir jų kaklelių duženų, stiklo šukių. Kultūrinį sluoksnį pagal keramikos radinius galima datuoti XVII–XIX a.

SUDOTA MANOR SITE

In 2005 during the archaeological survey of the Sudota village performed at the private plot 64.5 m^2 were explored. The manor-site was localised. According to the pottery finds the cultural layer was datable to the 17th – 19th century.

TUSKULĖNŲ DVARO TERITORIJA

Vytautas URBANAVIČIUS

Tuskulėnų dvaro parkas yra Vilniuje, Žirmūnuose, šalia Vidaus reikalų ministerijos kultūros ir sporto rūmų. Iš V pusės parką riboja Žirmūnų gatvė, jai statmena Sporto gatvė, iš P – minėtų rūmų teritorija ir lauko teniso kortai. Rytuose dvaro teritorija nusileidžia į Neries slėnį.

Dvaras žinomas nuo XVI a. kaip Lietuvos didžiųjų kunigaikščių valda. Vėliau jo šeimininkai keliskart keitėsi, kol po Antrojo pa-